

Nr 14

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

Genom en den 20 januari 1961 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 29, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus

Härigenom förordnas, att lagen den 21 december 1949 med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus, vilken jämlikt lag den 21 februari 1958 (nr 48) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

Genom lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus erhöll Kungl. Maj:t fullmakt att beträffande visst sinnessjukhus förordna, att de ärenden om utskrivning från sjukhuset av straffriförklarade m. fl., vilka enligt sinnessjuklagen i första hand skall prövas av sinnessjuknämnden, i stället skall handläggas av en lokal utskrivningsnämnd. I avbidan på att man skulle vinna erfarenhet av den nya ordningen gavs lagen giltighet endast till och med den 30 juni 1952. Giltighetstiden för lagen har vid fyra tillfällen förlängts, senast genom lag den 21 februari 1958. Lagen gäller efter den sista förlängningen till och med den 31 december 1961.

I förevarande proposition föreslås, att 1949 års lag skall erhålla fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

Bihang till riksdagens protokoll 1961. 9 saml. 1 avd. Nr 14

Gällande bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus

Bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus finnes för närvarande dels i sinnessjuklagen den 19 september 1929, dels i lagen den 21 december 1949 med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus. Tillämpningen av sistnämnda lag vid visst sjukhus är som nämnts beroende av Kungl. Maj:ts förordnande. Har sådant förordnande ej meddelats, är sålunda sinnessjuklagens regler tillämpliga.

Enligt *sinnessjuklagen* meddelas beslut om utskrivning från sinnessjukhus antingen av vederbörande sjukvårdsläkare eller av sinnessjuknämnden. Överinspektören för sinnessjukvården äger därjämte befogenhet att förordna om utskrivning i sådana fall, då det enligt lagen ankommer på sjukvårdsläkaren att besluta därom. Vad om överinspektören för sinnessjukvården är stadgat äger, såvitt angår sinnesslövården, i stället tillämpning å inspektören för sinnesslövården.

Sinnessjuknämnden är utskrivningsmyndighet beträffande den som på grund av sin sinnesbeskaffenhet av domstol förklarats icke kunna fällas till ansvar för begånget brott (N-fall) eller som, enligt vad känt är, under inflytande av sinnessjukdom begått mot annans personliga säkerhet riktat brott, vilket icke blivit beivrat, s. k. O-fall (20 § första stycket, jämfört med 18 § andra stycket). Vidare handlägger sinnessjuknämnden fråga om utskrivning från sinnessjukhus av den som intagits där i samband med frigivning från straffarbete eller fängelse och vissa därmed jämförliga kategorier.

Sinnessjuknämnden kan uppdraga åt sjukvårdsläkaren att beträffande viss person meddela beslut om utskrivning i nämndens ställe. Har sådant uppdrag meddelats och begår därefter den, om vilkens utskrivning är fråga, mot annans personliga säkerhet riktat brott, skall uppdraget anses återkallat (20 § första stycket).

I andra fall än sådana, i vilka beslut om utskrivning enligt nyss återgivna bestämmelser i första hand skall meddelas av sinnessjuknämnden, ankommer det på vederbörande sjukvårdsläkare — samt överinspektören för sinnessjukvården — att förordna därom (P-fall; 20 § andra stycket).

Jämte det sinnessjuknämnden i första hand beslutar om utskrivning av förut angivna kategorier sinnessjuka fungerar nämnden i fråga om övriga sinnessjuka såsom överinstans i förhållande till sjukvårdsläkaren i utskrivningsfrågor. Har sjukvårdsläkaren lämnat framställning om utskrivning utan bifall, må nämligen envar, som äger påkalla utskrivning, hänskjuta utskrivningsfrågan till sinnessjuknämndens prövning (23 §). Nämnden är dock icke skyldig att mer än en gång var fjärde månad pröva sådan framställning om utskrivning. Samma begränsning gäller i fråga om nämndens skyldighet att pröva framställning om utskrivning av straffriförklarad eller

annan, om vars utskrivning nämnden i första hand äger besluta (22 § andra stycket).

Sinnessjuknämnden består av fem ledamöter. Chefen för medicinalstyrelsen är självskriven ledamot; övriga ledamöter jämte suppleanter utses av Konungen. Av de särskilt utsedda ledamöterna skall två vara i sinnessjukvård särskilt kunniga läkare. För de båda övriga gäller att ingen får vara läkare och att den ene av dem skall vara eller hava varit ordinarie innehavare av domarämbete.

Har förordnande meddelats om tillämpning av 1949 års lag beträffande visst sinnessjukhus skall jämlikt 1 och 3 §§ nämnda lag de utskrivningsfrågor, som enligt vad nyss sagts prövas av sinnessjuknämnden såsom första instans, i stället handläggas av en lokal utskrivningsnämnd. I andra fall ankommer det vid dessa sjukhus på sjukvårdsläkaren ensam att besluta om utskrivning, sjukvårdsläkaren dock obetaget att i dylika fall hänskjuta ärendet till utskrivningsnämndens prövning.

Utskrivningsnämnd skall bestå av sjukvårdsläkaren, en lagfaren ordförande, vilken bör vara innehavare av domarämbete, och en person med erfarenhet i allmänna värv. För särskilt utsedd ledamot förordnar Konungen en eller flera suppleanter. Närmare bestämmelser om nämndens verksamhet meddelas av Konungen (2 §). Detta har skett genom instruktion den 10 mars 1950 (nr 79) för utskrivningsnämnd vid sinnessjukhus, ändrad genom kungörelser den 29 juni 1950 (nr 460) och den 12 december 1952 (nr 747).

För att en lokal utskrivningsnämnd skall få skriva ut en intagen fordras att nämnden är enig. Är ledamöterna icke ense, skall, därest någon ledamot så yrkar, ärendet hänskjutas till sinnessjuknämndens prövning. Innan utskrivningsnämnden fattar beslut i ett utskrivningsärende, skall nämndens ledamöter ha skaffat sig personlig kännedom angående den, om vars utskrivning är fråga. Är denne redan utskriven på försök, får dock beslut fattas även om icke samtliga ledamöter har sådan kännedom (4 §).

Har utskrivningsnämnden avslagit framställning om utskrivning, kan var och en, som äger påkalla utskrivning, begära att fråga härom hänskjutes till sinnessjuknämndens prövning (7 §). Under förutsättning att förbehåll därom gjorts kan även ett beslut av nämnden om utskrivning av straffrifyrklarad eller med honom likställd överklagas hos den centrala nämnden av överinspektören för sinnessjukvården (inspektören för sinnesslövården) eller statsåklagare. Framställning härom skall göras inom fjorton dagar från dagen för beslutet. Har förbehåll gjorts enligt vad nu sagts, får utskrivningsbeslutet ej gå i verkställighet förrän det visat sig att beslutet blivit bestående eller sinnessjuknämnden annorlunda förordnat (8 §).

Om tillämpning av 1949 års lag meddelades till en början förordnande endast för fyra sinnessjukhus, nämligen Psykiatriska sjukhuset i Stock-

holm, Ulleråkers sjukhus i Uppsala, S:t Sigfrids sjukhus i Växjö och Sid-sjöns sjukhus i Sundsvall. I samband med förlängningen av lagens giltig-hetstid förordnades genom kungörelse den 12 december 1952 att lagen skulle tillämpas vid samtliga statens sinnessjukhus samt vid de kommunala sinnessjukhusen i Stockholm, Eskilstuna, Malmö, Hälsingborg, Göteborg, Örebro, Sundsvall och Härnösand. Av nämnda sjukhus är de i Örebro och Härnösand numera nedlagda. Vid övriga kommunala sinnessjukhus — ett tiotal med förhållandevis ringa patientantal — är lagen däremot icke till-lämplig. Några enskilda sinnessjukhus med kvarhållningsrätt finns ej längre. Lagen gäller ej heller vid de till fångvården anknutna sinnessjuk-avdelningarna, å vilka bl. a. intages häktade personer, som skall undergå sinnesundersökning. Dylika sinnessjukavdelningar finns för män vid fång-vårdsanstalterna å Långholmen och Härlanda samt i Malmö, Västervik och Härnösand ävensom vid Håga sjukhus. För kvinnor finns sådana avdel-ningar anordnade vid fångvårdsanstalterna å Långholmen och i Växjö.

Av årsberättelserna för 1959 från sinnessjuknämnden och de lokala ut-skrivningsnämnderna framgår, att sinnessjuknämnden detta år behandlat 570 utskrivningsärenden (motsvarande antal var år 1950 2 306 ärenden, år 1951 2 209 ärenden, år 1952 2 072 ärenden, år 1953 523 ärenden, år 1954 577 ärenden, år 1955 527 ärenden, år 1956 686 ärenden, år 1957 583 ärenden och år 1958 546 ärenden) samt att de lokala nämnderna behandlat samman-lagt 5 329 utskrivningsärenden.

Sinnessjuklagstiftningskommittén

Direktiv

Den 17 juni 1954 tillkallades inom inrikesdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande en sakkunnig för utredning av vissa rätts-säkerhetsfrågor inom sinnessjukvården. I direktiv för utredningen uttalades bl. a., att såvitt känt erfarenheterna av utskrivningsnämndernas arbete över lag varit goda och att det syntes vara en allmän uppfattning att systemet med sådana nämnder borde bibehållas. Det borde emellertid noggrant ut-redas hur systemet verkat i praktiken och om några förbättringar av det-samma borde genomföras. I direktiven erinrades vidare om att år 1952 fråga varit uppe om att utvidga området för de lokala utskrivningsnäm-nernas verksamhet till att omfatta även P-fallen och uttalades att utred-ningen borde avse även detta spörsmål. I samband därmed borde utredas frågan om nämndens sammansättning och beslutförhet och vidare också huruvida och i vad mån nämnden borde äga delegera sin beslutanderätt till sjukvårdsläkaren. Vid sidan av de nu berörda spörsmålen om formerna för utskrivningsprövningen pekades i direktiven även på andra utrednings-uppgifter, bl. a. frågor om undantag i vissa fall från sinnessjuklagens be-stämmelser om retentionsrätt och om ökad lekmannainsyn även i andra vårdfrågor än utskrivningsfrågor.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrogs den 27 juni 1957 åt utredningen — som därefter antog benämningen sinnessjuklagstiftningskommittén — att, i samband med utredningens tidigare erhållna uppdrag, verkställa en fullständig översyn av sinnessjuklagstiftningen och i anslutning därtill utfärdade föreskrifter. I samband med denna utvidgning av uppdraget framhölls i direktiven, att utgångspunkten för en ny lagstiftning borde vara att så långt möjligt likställa mentalsjukvård med annan sjukvård. Därvid uttalades, att anledningen till att man även i fortsättningen måste ha kvar särskilda bestämmelser om mentalsjukvården hade sin grund framför allt däri, att det under vissa omständigheter vore nödvändigt, att kunna å sinnessjukhus kvarhålla en patient mot hans vilja. Med hänsyn därtill måste i lag noga regleras, när en person mot sin vilja skulle få intagas å sinnessjukhus och när han ägde bli utskrivnen därifrån ävensom förfarandet vid in- och utskrivning. Det vore huvudsakligen i dessa hänseenden som det erfordrades en särskild lagstiftning och en ny lag i ämnet borde såvitt möjligt begränsas till att omfatta nämnda spörsmål. Den borde å andra sidan omfatta samtliga de lagbestämmelser, som befanns erforderliga för vård av psykiskt sjuka å såväl sinnessjukhus som psykopatsjukhus.

I direktiven uttalade föredragande departementschefen tillika, att, därest kommitténs uppdrag utvidgades på angivet sätt, det torde bli ofrånkomligt att ytterligare förlänga de tidsbegränsade bestämmelserna om lokala utskrivningsnämnder. Huruvida detta borde ske genom att bestämmelserna formellt inarbetades i sinnessjuklagen eller genom att 1949 års lag förlängdes finge ankomma på kommittén att pröva och inkomma med särskilt förslag i denna del. Enligt direktiven vore kommittén oförhindrad att i det sammanhanget föreslå sådana ur rättssäkerhetssynpunkt betydelsefulla ändringar i lagstiftningen, som kommittén funne angelägna och som lämpligen kunde upptagas till särskild behandling.

Kommitténs skrivelse den 4 januari 1961

I skrivelse den 4 januari 1961 har sinnessjuklagstiftningskommittén föreslagit, att 1949 års lag med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus skall förlängas för ytterligare en tidsperiod, som kommittén — med hänsyn till att det knappast torde vara möjligt att sätta i kraft en ny sinnessjuklag förrän den 1 januari 1964 — anser böra omfatta två år. Några ändringar i lagstiftningen föreslås inte. För närvarande räknar kommittén med att dess arbete skall kunna slutföras under våren 1962.

Enligt kommitténs mening kommer inga olägenheter av betydelse att vara förbundna med en ytterligare förlängning av 1949 års lag. Härutinnan hänvisar kommittén till vad den anförde i skrivelse den 24 oktober 1957 i anslutning till den då aktuella förlängningen av lagen. (En redogörelse för denna skrivelse återfinnes i utskottets utlåtande nr 2 år 1958.)

Departementschefen

Vid remissen till lagrådet har *föredragande departementschefen, statsrådet Johansson*, anfört följande:

»1949 års lag med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus är en tidsbegränsad lag, vars giltighetstid vid flera tillfällen utsträckts så att lagen nu gäller till utgången av innevarande år. Anledningen till att bestämmelserna i fråga upptogs i en särskild lag i stället för att inarbetas i sinnessjuklagen var från början, att man ville pröva reformen vid ett begränsat antal mentalsjukhus, innan man tog ställning till om den skulle genomföras för alla sådana sjukhus. Ganska snart stod det klart, att de nya bestämmelserna, som innebär att utskrivning från mentalsjukhus av straffriförklarade och med dem jämställda prövas av lokala utskrivningsnämnder, medförde väsentliga fördelar. Redan i samband med den första förlängningen av lagens giltighetstid gjordes den därför tillämplig på alla statliga och större kommunala mentalsjukhus. Undantagna från tillämpningen av 1949 års lag är nu endast vissa mindre kommunala mentalsjukhus och sinnessjukavdelningarna inom fångvården. Vid dessa sjukhus och avdelningar, där alltså ordningen med lokala utskrivningsnämnder inte genomförts, förekommer blott ett litet fåtal sådana utskrivningsärenden, som det på andra håll ankommer på utskrivningsnämnd att handlägga. De sjukhus som det här är fråga om är vidare under avveckling. Sedan 1958, när lagen senast förlängdes, har mer än hälften av sjukhusen lagts ned. Vad beträffar sinnessjukavdelningarna inom fångvården strävar man efter att med kortast möjliga dröjsmål överföra straffriförklarade och jämställda till de statliga mentalsjukhusen. Det har därför inte ansetts påkallat att utsträcka tillämpligheten av 1949 års lag mer än som redan skett.

Att de särskilda utskrivningsbestämmelserna sedermera inte gjorts permanenta, trots att erfarenheterna av systemet med lokala utskrivningsnämnder varit goda, beror på att en undersökning ansetts böra ske av rättssäkerheten inom sinnessjukvården, vilken särskilt skulle avse utskrivningsproceduren. För detta ändamål tillsattes 1954 en utredning, vars uppdrag 1957 utvidgades till att avse en fullständig översyn av hela sinnessjuklagstiftningen. Enligt uppgift överväger utredningen — sinnessjuklagstiftningskommittén — bl. a. betydelsefulla ändringar i fråga om utskrivningsnämndernas kompetens. Med hänsyn härtill bör den nuvarande provisoriska lagstiftningen gälla till dess en definitiv reglering kan ske i en ny sinnessjuklag.

Vid den senaste förlängningen av 1949 års lag utgick man från att en på grundval av sinnessjuklagstiftningskommitténs arbete tillkommen ny sinnessjuklag skulle kunna träda i tillämpning den 1 januari 1962. Slutförandet av kommitténs arbete har emellertid av olika skäl dragit längre ut på tiden än man från början beräknat. Revisionen av sinnessjuklagstift-

ningen syftar framför allt till att även i lagstiftningshänseende minska skillnaderna mellan mentalsjukvård och annan sjukvård. Ett viktigt led i denna strävan är att så långt möjligt göra vården på mentalsjukhus frivillig, dvs. att intagningen sker på den vårdbehövandes egen begäran och med rätt för denne att när som helst lämna sjukhuset. Kommittén ansåg det angeläget, att en dylik intagningsform kom till användning utan avbidan på revideringen i övrigt och framlade i ett delbetänkande 1958 förslag till härför erforderliga lagstiftningsåtgärder. Reformen genomfördes vid 1959 års riksdag, då ett nytt kapitel tillfördes sinnessjuklagen. Därvid betonades, att erfarenheterna av reformen borde ligga till grund för utformningen av den nya sinnessjuklagen. Enligt kommitténs mening ger de hittills vunna erfarenheterna inte tillräcklig ledning. — Vidare har kommittén framhållit, att vissa av de grundläggande frågor kommittén har att taga ställning till visat sig ytterligt svårlösta. Hit hör främst spørsmålet om indikationerna för den tvångsintagning, vartill möjlighet alltjämt måste finnas.

Kommittén finner det under angivna förhållanden även vanskligt att förutsäga, när dess slutbetänkande kan föreligga, men räknar för närvarande med att arbetet skall vara slutfört under våren 1962.

Med hänsyn till vad sinnessjuklagstiftningskommittén anfört är det inte antagligt, att en ny sinnessjuklag kan träda i kraft förrän den 1 januari 1964. På grund härav vill jag förorda, att giltighetstiden för 1949 års lag förlänges till utgången av 1963 eller sålunda med ytterligare två år.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 29, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 februari 1961

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Per Olofsson, Nyström, Gzelius, Alexanderson, Fagerström, Hilding och Anton Larsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, fru Boman, herrar Östrand, Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås och Zetterberg.